

Rant-3

Kentteki rantın sürekli olarak yenilenmesinde sadece mülkiyete sahip olanın değil, kentin toplumsal yaşamındaki herkesin etkisi vardır. Ancak bu değeri değerlendirmeden yararlanan sadece toprak sahibi; tapuya/ mülke sahip olandır.

Akın Atauz

03/12/2022

aatauz@yahoo.com

Kentsel rantla ilgili tartışmanın üçüncü bölümüne kadar kapitalist ekonomide (özellikle kriz dönemlerinde) rantın kenti nasıl etkilediği ve ne tür zorluklar/ sorunlar yarattığı üzerinde durduk. Bunları anımsayacak olursak özetle:

- Spekülatif manipölasyonlarla kentin doğal ve tarihsel verilerine özel çıkarlar için kullanmak üzere el koyan/ yağmalayan yaklaşımın kentin ekolojik dengelerini giderek bozması, su kaynakların, havasını kirletmesi vb. nedenlerle, kentin giderek daha sağlıksız ve zehirleyici, kronik hastalıkları çağırان bir yaşam ortamına dönüşmesi,
- Kentin makro formunun spekölasyonun gereklerine göre biçimlenmesiyle kentsel yaşamın giderek zorlaşması ve (özellikle ulaşım altyapısının ve sisteminin) pahalılaşması,
- Gelir dağılımında kentsel toprakların spekölasyonu ile bazı kesimlerin (sınıfın) giderek zenginleşmesi ve gelir farklarını uçurumlaştırabilecek düzeyde servet sahibi olması. Arazi fiyatlarının artışı nedeniyle alt orta sınıfların ve daha yoksul olanların/ kira ödemek zorunda olanların giderek artması ve daha yoksullaşması,

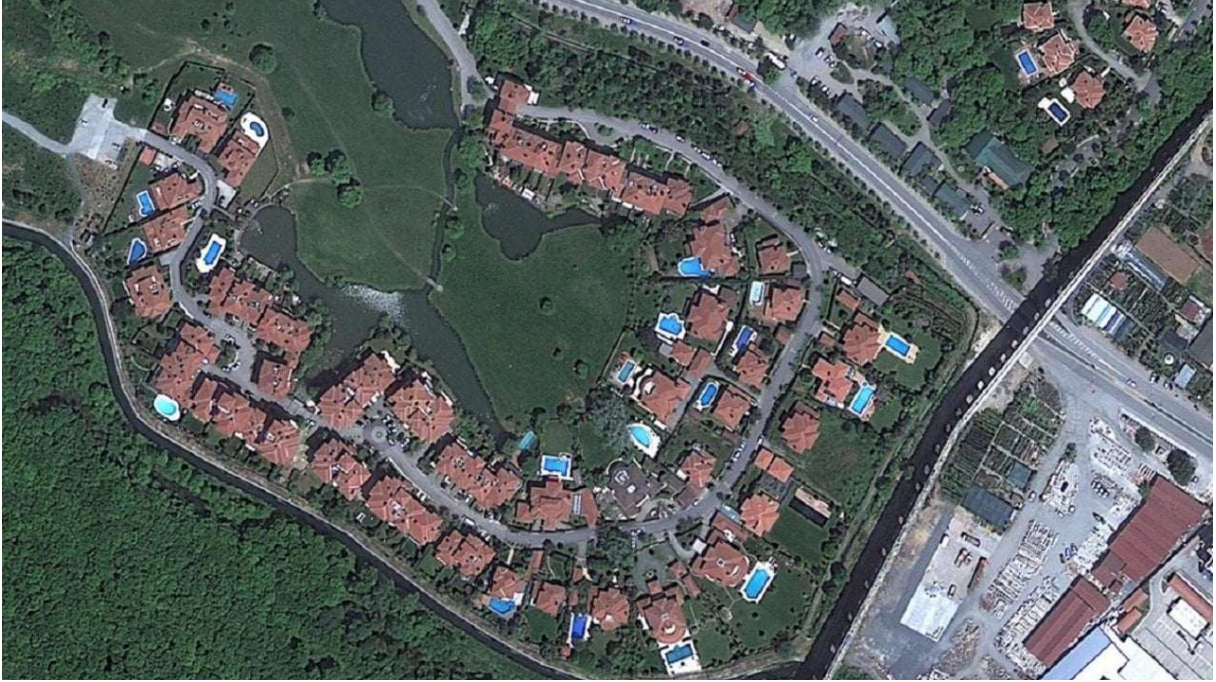
sosyal olarak marjinalleşmesi/ mekansal olarak çeperlere doğru sürülmesi ve kentte yaşama maliyetinin yükselmesi,

- Birbiriyle dayanışmacı değil rekabetçi bir ortamda karşılaşan kentlilerin/ bir toprak parçası mülkiyetine sahip olabilecek sınıfların kentte güvensiz-çatışmacı ve tekinsiz ortam yaratması,

gibi nedenlerle, yoksullaşmanın artması, kent yoksullarının kentteki yaşamının giderek zorlaşması, tekinsizleşmesi, sağlıksızlaşması ve pahalılaşması gibi konular üzerinde durulmuştur.

► [Rant-1](#)

► [Rant-2](#)

Başlangıçta kırsal ve tarımsal topraklarla ilgili bir kavram ve açıklama/ tartışma iken giderek kentler için (neredeyse sadece kentler için) kullanılan bir kavram haline dönüşmesi neo-liberal dünya düzeni ve kentsel koşullar içinde rantın giderek daha çok önem kazanmasını nedenleri şöyle özetlenebilir:

- plansızlık/
- de-regülasyon
- rekabetin keskinleşmesi
- inşaat sektörünün kent ekonomisi için daha önemli hale gelmesi ve
- kentlerde nüfusunun giderek çoğalması yeğînleşmesi,
- gelir dağılımındaki kutuplaşmanın artışı ve yoksulları kentin çeperlerine doğru itmek-kovmak için yeni bir güç yaratmış olması vb.
- rantın, kentlerdeki çürüme ve etik çökmeye ilişkin mekanizmalarda (rüşvet, kayırma, mafyatik zorbalıklar vb.) giderek daha işlevsel hale gelmesi.

Diferansiyel rantı yaratanlar, yararlananlar

Diferansiyel rant, kentlerde tarımdaki gibi toprak verimliliğine bağlı olarak değil, konumsal avantajlara (ya da konumu nedeniyle kentin en tercih edilen/ çekici/ yüksek

kira getirisi sağlayan yerlerde veya yakın olmaya) göre oluşmaktadır. Ancak tarımda diferansiyel rantı yaratan tarımsal toprağın verimliliğidir ve bu verimliliği artırmak olası olmakla birlikte bunun için bir yatırım (en azından bir harcama) yapmak gereklidir. Oysa kentteki diferansiyel rantı yaratan konumsal değerin değişimi, arazi parçasının değerlenmesi veya değerinin yitimi tasarlanarak yaratılabileceği gibi kentin kendi organik canlılığıyla da oluşmaktadır. Kentteki rantın sürekli olarak pozitif veya negatif olarak yenilenmesinde sadece mülkiyete sahip olanın değeril, kentin toplumsal yaşamındaki herkesin etkisi vardır. Ancak bu değerlenmeden yararlanan sadece toprak sahibidir. Diferansiyel rantı alan sadece tapuya/ mülke sahip olandır.

Kentte oluşan toprak rantından özel mülkiyetin yaygınlığı oranında (mülkiyet dağılımının örüntüsüne göre) bütün tapu sahipleri az ya da çok yararlanmaktadır. Bununla birlikte toprak değerleriyle ve ilgili manipülasyonları gerçekleştiren ve kamuya ait olması gereken ranta el koyan kişilere/ gruba “rantılar” diyebiliriz.

Rantılar ve plancılar/ kentte kamu yönetimi

Sosyalist bir ekonomide ve kent toprakları üzerinde özel mülkiyetin bulunmadığı bir durumu düşünelim. Bu durumda bütün topraklar kamu mülkiyetinde olacak, ama kentsel toprak rantı yine de oluşacak; fakat üretilecek rantın kentte yaşayanlar tarafından (para biçiminde) elde edilmesi söz konusu olmayacaktır. Pazar mekanizmasının bulunmaması durumunda kentsel yer/ konum ile ilgili değerlenme belki bürokratik/ hiyerarşik pozisyonlara bağlı olarak mekansal prestij-çıkar/ kolaylıklar-gelişmiş altyapı-kamusal hizmet olanakları (zellikle ulaşım altyapısı) vb. türü yararlaraya dönüşecektir.

Kentsel rantların (nasıl bir kamu yönetimi tarafından denetlendiğine göre veya bunun demokratik bir yönetim olup-olmamasına göre) farklı anlamlarının/ alternatiflerin üzerinde irdeleme yapmak gerektiğini düşünmek yararlı olacaktır.

Rant sadece kentleşme sürecinin, hatta insan eliyle mekanda yer alan her hangi bir toplumsal gelişmenin doğal sonucu olarak düşünölmeli. Spekölatif olarak manipöle edilebileceği gibi planlama ve planların geliştirilmesinin de doğal olarak rantın yaratılması ve çoğalması anlamını geldiğinin altını çizmek gerekiyor.

Kapitalist bir ekonomide mülkiyet hakları nedeniyle belki mutlak rantı kabul edebilir ve basit bir vergi politikası ile yetinebiliriz. Eğer kapitalist sistem işliyors ve bu sistemin demokratik olması koşuluyla, kentsel rantın (spekölatif ranta dönüşmeden) ne anlama gelebileceği ve ne tür bir kent yaratacağı üzerinde de zihinsel irdelemelere gerek olduğunu kabul etmek gerekecektir...

Kapitalist ekonomide diferansiyel rant ile ilgili çok daha aktif ve adil politikalar neden geliştirilmesin? Vergilendirmeyle, ruhsatlandırmayla ya da altyapı stratejisindeki orta ve uzun erimli planlama hedeflerinden sapmaların güçleştirilmesiyle ilgili politikalar, belki de en çok kent içi gelişmeler için doğrudan demokratik karar alma mekanizmaların güçlendirilmesiyle ilişkilendirilebilir.

Rant ve kent planlamasının işlevi

Bu durumda belki kenti planlamak kadar rantçılarının plan uygulamasını engelleme/ olumsuz etkileme olanaklarıyla nasıl mücadele edilebileceği ile ilgili stratejiler de düşünölmelidir. Diğer bir deyişle kent planları, rantçılara karşı bir uygulama stratejisiyle birlikte düşünölmeli ve uygulanmalıdır. Planın sade olsa bile rantsal çıkarlarla baş edebilecek stratejilerde ne kadar karmaşık ve girift olmak zorunda olduğunu baştan düşünmek gerekecektir. Planın işlevi, uygulama aşamasıyla (stratejisiyle) birlikte düşünölmelidir.

Planlama eğitiminde rant kavramının kenti nasıl etkilediği, özellikle kentsel sınıflar üzerindeki etkisinin ne olduğu anlatılmalı. Bir yandan yoksulları daha yoksullaştırıp ve kentsel yaşamın ortak yararlarından/ kamusal hizmetlerden daha zor ve daha pahalı yararlanabilmeleri sonucunu yaratırken, diğer yandan da zenginleri nasıl zenginleştirdiği, gelir dağılımını nasıl kutuplaştırdığı ve eşitsizlikleri/ ayrımcılıkları nasıl arttırdığı üzerinde durulmalı.

Kapitalist sistem içinde rant/ diferansiyel rant ve spekülâtif rant kavramları üzerinde durulmalı. Rantın olumsuz etkisinin kentin mekanlarına, makro formuna, kentsel hizmetlerin sunumuna ve maliyetlerine nasıl etki yaptığı üzerinde durulmalı. Ya da daha kestirmeden,

- Toplumsal sonuçlar,
- Mekansal sonuçlar,
- Kamusal hizmetlerin planlamaması ve gerçekleştirilmesi/ işletilmesi üzerindeki etkiler
- Ekolojik etkiler ve doğal veriler üzerinde geri dönüşü zor kirlenmeler ve tahribat (özellikle kıyı kesimleri, tarım ve orman arazileri için)

gibi konular kent planlama eğitim şemasına (müfredat/curriculum) eklenmeli. Müfredat, planların kentsel rantın etkisiyle uygulanamaz hale gelmesini önleyebilecek stratejilerle ilgili konuları/ bilgileri de içerecek bir biçimde düzenlenmelidir. İçinde bulunduğumuz ekonomik sistemde fiziki plandaki her karar bakımından, rantın olumsuz etkilerinin nasıl öngörülebileceğini ve karşı stratejilerin geliştirilebileceğini anlatabilmek gerekiyor. Kent plancılarının, rant ve planlama kavramları arasındaki dinamik ilişkiyi, kamu yararına rantçılardan daha etkili biçimde manipüle edebilmesi/ kullanabilmesi bilgisi ve becerisine sahip olması gerekiyor.

Akın Atauz